

STASIO YLOS "LIETUVIŲ ŠEIMOS TRADICIJOS"

GIEDRIUS DRINGELIS

Prieš pristatant Stasio Ylos knygą "Lietuvių šeimos tradicijos" (1978), derėtų keletą žodžių pasakyti apie patį autorių.

Stasys Yla (1908-1983) mokėsi Kauno kunigų seminarijoje (1925-1932), kunigas baigė Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, gavo teologijos licenciato laipsnį. Vėliau šiame universitete tęsė pedagogikos bei psichologijos studijas, dėstytojas, rašė straipsnius įvairiems mokslo žurnalams. Karo metais kalintas Štuthofio koncentracijos stovykloje. Parašė apie tai atsiminimus. Po karo dirbo III Vatikano misijoje, Lietuvių delegatūroje, besirūpinančioje karo pabėgėliais Vokietijoje ir Austrijoje. Nuo 1950 metų JAV dirbo Patnamo lietuvių seselių vienuolyne, vadovavo jaunimo grupėms. Mokslininkas, Lietuvių katalikų mokslo akademijos narys, paskelbęs keletą lietuvių kultūros istoriją tyrinjančių studijų. Šią jo knygą išleido Amerikos lietuvių biblioteka (Lithuania Library Press, Inc.) kaip vieną iš lietuvių etninės enciklopedijos veikalų. Vertėtų paminėti, kad nuo 1976 metų šioje serijoje išleista: Algimanto Kezio "Palikę tėviškės namus", taip pat šio autoriaus knyga anglų kalba, supažindinanti su lietuvių kapinių, antkapių, kryžių savitumu, Vlodo Būtėno "Pensilvanijos angliakasių Lietuva", Davido Fainhauzo "Lithuanians in multi-ethnic Chicago (until World War II)" apie lietuvių bendruomenę daugiatautėje Čikagoje. Tuomet buvo numatyta išleisti knygas apie Amerikos lietuvių muziką, lietuvių rašytojus Amerikoje, lietuvių ekslibrisus, "Lietuviai Sibire" ir kt. Aiškios leidėjų pastangos aprėpti svarbesnes lietuvių bendruomenės kultūrinio gyvenimo sritis, užfiksuoti ir tyrinėti išeivijos gyvenimo ypatybes. S. Ylos knyga gražiai įsikomponuoja į šių leidinių seriją. Ši knyga parašyta lietuviams, betampantiems amerikiečiams. Spartus jaunesniosios išeivių kartos nutautėjimas verčia autorių siekti dvejopų tikslų — parodyti tautinių tradicijų svarbą ir supažindinti su svarbiausiomis lietuvių tradicijomis ir papročiais. Tad knyga sudaryta iš dviejų dalių. Pirmojoje — teorinis knygos pamatas, antrojoje dalyje autorius aprašo tradicijas remdamasis šeimos gyvenimu.

Pirmojoje knygos dalyje S. Yla mėgina apibrėžti, kas yra tradicijos, papročiai ir kokia jų vieta šeimos, tautos gyvenime ir raidoje. Kaip nėra žmogaus be įpročių, nėra luomų, klasių, visuomenės be papročių, taip nėra tautų be tradicijų. Tradicijų neturi jaunos, o jas praranda išsigimstančios, mirstančios tautos. Besiformuojančios tautos pavyzdys

— Jungtinės Amerikos Valstijos, čia jaunimas netenka tėvų atsivežtųjų tradicijų, o Amerikos gyvenimas jų dar neturi. Išsigimstančios tautos pavyzdys — senovės Roma, atvėrusi duris visiems svetimiems dievams ir praradusi savitą charakterį.

Svetur gyvenančiai tautos daliai tradicijos padeda išlaikyti vieningumo sąmonę ir ryšį su savo žeme. Ir kaip rodo tradicijas išsaugančių tautų pavyzdys, pavyzdžiui, žydų, padeda tautai grįžti į prarastąją žemę.

Svarbiausia tradicijų saugotoja, autoriaus manymu, yra šeima. “Jei tradicijos sunyksta šeimoje, jos sunyksta ir tautinėje bendruomenėje. Kai sunyksta tradicijos, žmogus ir tauta netenka dorinės atramos”.

Apibrėžiama žodžio tradicija, kurią Jablonskis mėgino lietuvininti, keisti į žodį padava, reikšmė. Tai — “ilgo laiko būvyje išsiryškinusi tautos išmintis bei patirtis, įvilкта į tam tikras formas, tapusi pripažinimo šaltiniu bei elgesio kodeksu ir perduodama iš kartos į kartas gyvu žodžiu bei praktiniu veiksniu”.

Tikslindamas terminų reikšmes, sąvoką tradicija S. Yla lygina su įpročiu bei papročiu. Šias sąvokas suskirsto į tris lygmenis. Įprotis — daugiausia asmenišką, ne toks pastovus, kaip kitos minėtos sąvokos, gali turėti ir teigiamą, ir neigiamą reikšmę. Paprotys — didesnei žmonių grupei būdingas, daug pastovesnis ir dažniausiai teigiamos reikšmės. Tradicija — bendruomeniška, rođanti visos tautos charakterį, ilgalaikė, šimtametė, visada teigiamos reikšmės. S. Yla sako, kad įpročiai dažnai pereina į papročius, o šie — į tradicijas. Sunku atspėti, kas buvo tie tautos tradicijų diegėjai, lygiai kaip sunku būtų atspėti, kas ir kiek individualiai prisidėjo prie liaudies dainų kūrybos. Tačiau neabejotina, kad tokių buvo. Tai — sąmoningasis tradicijų kūrybos pradai. Tradicijų išmintis bei patirtis paprastai priimama ir jų laikomasi daug negalvojant, neieškant giliosios tradicijos prasmės. Autorius tai laiko nesąmoninguoju tradicijų gyvavimo veiksniu. Dėl to, siekiant tradicijas susigrąžinti, vėl reikia sąmoningų pastangų. Jos būtinos bent tam tikrą laiką, kol prie tradicijų priprantama, jos pamėgstamos, tampa tautos savastimi. Tada tradicijos pusiau sąmoningai vėl perduodamos kitoms kartoms.

Kalbėdamas apie tradicijas sudarančiąsias dalis, išskiria bendražmogiškąjį, tautinį ir religinį elementus. Apie tautinį elementą sako: “Nuo tautos pajėgumo įpavidalinti savo pažiūras į gyvenimą priklauso ir kultūrinės kūrybos pasireiškimas”. Tradicijos ir yra šios kūrybos kristalizavimasis, pavidalo, pilietybės įgijimas tautos gyvenime.

Aptardamas stiprų religinį tradicijų pradą, pažymi: “Religija sankcionuoja dorovę, tai yra ji vertina dorovinį elgesį aukščiausiuoju autoritetu ir nekintamu sprendimu”.

Tautoje tradicija sukuria vieningumo, artimumo, pasitikėjimo jausmus. S. Yla klausia, kaip turėtų jaustis žmogus, juo labiau tauta, jei viso to

neturėtų. Tada, matyt, privalėtųme dairytis į kitus, gaudyti iš kitų, ką jie turi, kopijuoti svetimas formas, bet jau be tos dvasios, kuri tas formas įkvepia. Autorius teigia, kad svetimas formas galima panaudoti tik neilgam laikotarpiui, kitaip mes nebūsime tautinis originalas, o tik kitų kopija. Prisitaikymas turi savo garbingumo ribas.

Tolesniame skyriuje, pavadintame „Lūžis“, apžvelgiama lietuviškų papročių nykimo istorija. Minimas ankstyvas diduomenės nutautėjimas. Jau „Aušros“ laikais siekta išlaisvinti tautą iš politinio pavergimo, ūkinio atsilikimo ir senų gyvenimo formų. S. Yla primena Vaižganto žodžius: „Šeimose, kur buvo moksleivių ir studentų, šaipytasi iš visų „kaimišku“ papročių, apeigų. Tai buvo jauno individualizmo apraiška, jautri tėvams, juos įskaudinanti, priverčianti varžytis“. Vis didėjančią atotrūkį nuo tradicijų autorius ir vadina „lūžiu“, bet nelaiko šio lūžio fataliu. Ilgainiui susiklostė naujas gyvenimo tipas su mažesniais tradicijų likučiais liaudyje ir didesniu dėmesiu liaudies kūrybai miestuose.

Jau sovietiniais metais Lietuvoje kylusią pirmąją susidomėjimo savo tradicijomis, tautosaka bangą S. Yla vadina sąjūdžiu, bet lenkiamu politiniams tikslams. Buvo siekiama sunaikinti tautines tradicijas kaip sovietinės sistemos stabdį. Antru nesėkmingu bandymu norėta palaužti religines tautos tradicijas ateistine propaganda. Tradicijos imtos vadinti „atgyvenomis“, o ateizmas — „moksline pažanga“. Autorius sako, kad tautines ar net religines tradicijas buvo siekiama panaudoti, bet suteikti joms socialistinį turinį. Cituoja: „Svarbu, kad šie papročiai atitiktų šiuolaikinius poreikius ir tarnautų lietuvių liaudies komunistinės pasaulėžiūros interesam“. Autorius užjūrio skaitytojui pristato Lietuvoje įvestas naujas tradicijas: naujas santuokų ritualas (1958), vardinių (1962), sidabrinių, auksinių vestuvių (1964) ir kt. Senųjų tradicijų tūkstantmetę istoriją liūdnai vainikuoja socialistinių ir revoliucinių švenčių (11 per metus) sąrašas.

Tuo metu išeivija susidūrė su kitokiais sunkumais. Be ryšio su Lietuva išeivijos tradicijos nyksta dar sparčiau. Nelengva tas tradicijas, tautosaką puoselėti kitokioje, miestietiškoje aplinkoje. Užsienyje esanti medžiaga išsisklaidžiusi, neklasifikuota, trūksta šaltinių. Sunku buvo plačiau įsiūbuoti domėjimąsi tautosaka, kurios pakilimas, trukęs dešimtmetį (1947-1957), vėliau ėmė slūgti. Bet rankų nuleisti neketinta. Svarbiausiu veiklos baru S. Yla laiko šeimos tradicijų gaivinimą, ypač jaunose išeivijose šeimose. Supažindinti su senosiomis lietuviškos šeimos tradicijomis, propaguoti jas — tam skirta kita knygos dalis. Ją galima apibūdinti kaip viso žmogaus gyvenimo tradicijų apsuptyje aprašymą. Autorius žmogaus gyvenimą suskaido į daugybę smulkesnių ir stambesnių etapų, nulemtų ir veikiančių tradicijų, papročių gyvavimo. Visus šeimos papročius dalija į keturias svarbiausias grupes: I. Pasiruošimas vedyboms; II. Vestuvių

apeigos; III. Marčios priimtuvės; IV. Kūdikis naujoje šeimoje. Kiekviena ši grupė sudaryta iš tradicijų, kurios būdingos konkrečiam periodui. Kiekviena tradicija gali dar būti skaidoma, pabrėžiamos jos regioninės ypatybės. Remdamasis A. Juškos, T. Brazio, V. Krėvės, J. Balio ir kitų tautosakos darbų dainomis siekia pabrėžti tam tikrai tradicijai būdingą savitumą, paryškinti, naudodamasis tautosaka, papročio grožį ir svarbą. Dažnai paprotį apibūdina ir savo teiginius paremia citatomis iš J. Balio, V. Krėvės, S. Daukanto ir kt. darbų. Tautosakos pavyzdžiais gražiai iliustruojami religiniai, doroviniai apeigų momentai, tradicijų dvasinė ir materialinė dėmė. Autorius nurodo žmonių santykių santūrumą, lėtą įvykių slinkimą. Kiekvienam papročiu ir tradicijai skiriamas reikiamas dėmesys ir kruopštumas leidžia tikėtis, kad tie, kas norėjo susipažinti su savo krašto papročiais ne nusivylė, bet, priešingai, priartėjo prie Stasio Ylos geidžiamo tikslo. Atskirai reikia pagirti skoningą šios knygos apipavidalinimą, puikias iliustracijas, gražiai papildančias knygos turinį.

STASYS YLA'S "LITHUANIAN FAMILY TRADITIONS"

GIEDRIUS DRINGELIS

Summary

Stasys Yla's book "Lietuvių šeimos tradicijos" (Lithuanian family traditions) (1978) is discussed here in short. It is intended as a textbook of national traditions for newly-married couples of American Lithuanians. The first part of the book deals with the importance of national traditions, the urgency of their preservation. The author briefly defines the notions used, i. e. "custom", "tradition", etc. The history of Lithuanian traditions, as well as the causes for their gradual extinction in Lithuania and in the families of emigrants are reviewed. The second part of the book delineates the main traditions of family making and of family life. Different stages of human life are referred to in succession. The vividness of Lithuanian traditions is strengthened by apt folklore quotations and by historiographical matters. The subject of the book is supplemented by splendid illustrations